

Archeologický výzkum na náměstí T. G. Masaryka v Břeclavi

Evženie Klanicová, Regionální muzeum Mikulov
Jindřich Štelcl, katedra mineralogie, petrografie a geochemie,
Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Archeologická nálezková situace

Před zahájením výstavby nového kostela sv. Václava na breclavském náměstí, v místech kde stávala původní svatyně zničená při bombardování v roce 1944, probíhal v létě roku 1992 záchranný archeologický výzkum. Tento příspěvek je zaměřen zejména na hodnocení pozůstatků sakrální architektury v souvislosti s petroarcheologickou analýzou kamenného stavebního materiálu základového zdiva.

Lokalita "náměstí T. G. Masaryka" tvoří z dnešního pohledu přirozený střed města a její trojúhelníkovitý půdorys je dán křižovatkou cesty z Vídně k Brnu a k Lanžhotu. Faktorem majícím vliv na vývoj místa v širším kontextu byla geografická poloha v nižší nadmořské výšce u brodu přes řeku Dyji. Geologický průzkum prokázal jako nejstarší neogenní jílovité sedimenty a nad nimi naplavené oblázkové štěrky, které mají povrch přibližně na úrovni 3, 5 m pod stávající úrovní terénu. Výše se objevují jemnější náplavové písky a místně i jílovité až jílovitopísčité hlíny o mocnosti 1,5 m. Povrch je tvořen navážkou se zbytky stavebních materiálů.

Od poloviny 11. století probíhala v těchto místech hranice českého státu a na pravobřežním předmostí, na pevnině, byl za vlády knížete Břetislava I. zbudován dřevěný hrad, středisko hradského obvodu u něhož se konávaly týdenní trhy a který střežil důležitou cestu z Rakous (Hosák 1968, 50). Lokalizace předhradí k původnímu breclavskému hradu není jednoznačná. Uvažuje se jednak o trhové vsi na území dnešní Staré Břeclavi (Novotný 1975, 520), avšak přijatelnější je varianta, umísťující tržiště na ostrov, za mostem, přibližně v prostoru dnešního náměstí (Měřinský 1981, 157), kde je fixován mladohradištní sídlištní areál (Skutl 1946, 54; Dostál 1968, in : Břeclav dějiny města, 40, 44; Kordiovský 1980, 81). Výzkumem v roce 1992 bylo prozkoumáno celkem 13 sídlištních objektů mladohradištního stáří, z nichž některé vykazují prvky blíže nespecifikovatelných výrobních procesů (Klanicová-Peška, PV 1992 v tisku).

Základy nejméně tří stavebních fází vývoje církevní architektury v dané lokalitě se objevovaly přibližně na stejném nivó v nadmořské výšce 158,35 až 158,65 m, přičemž rozdíly jsou dány mírnou svazitostí terénu směrem k jihu až jihovýchodu. K nejmladší barokní fázi (kostel sv. Václava budovaný v letech 1753–1756), náležely kromě obvodového zdiva, budované technikou "suché studny", dva vnitřní opěrné pilíře, přístavek na jižní straně lodi stavěný na spáru, čtvercová věž na protilehlé straně a cihlový základ po kříž, který stával vně kostela, jižně polygonálního presbytáře. Uvnitř lodi barokního kostela bylo odkryto více než 80 kostrových hrobů (či jejich částí) z doby před stavbou kostela. Hroby ležely ve více vrstvách nad sebou, několik hrobových jam bylo zahloubeno do písčitého podloží a část z nich tvořila poměrně pravidelné řady, probíhající západovýchodním směrem s orientací hrobů sever–jih, resp. opačnou.

Hlavní pozornost byla v průběhu soustředěna do prostoru jižně barokních základů ve čtvercích E/3, D/3, D/4, C/3 a D/4. Zde se v hloubce 150–170 cm od dnešního povrchu začal objevovat mohutný blok kamenného zdiva, široký více než 1 metr, zaujímající podobu pravoúhlého nároží. V těchto místech se podařilo prozkoumat pozůstatky kostela, jehož existenci písemné prameny nezachycují. Svatyně, orientovaná ve směru východ–západ, byla půdorysně členěna na obdélnou loď, dlouhou více než 12,5 m (západní uzavěr kostela zasahoval za profil stavební jámy) při max. šířce 8,75 m, na ni navazoval na východě obdélný chór o rozměrech 4,2×3,1 m ukončený půlkruhovou apsidou hlubokou 3,5 m. Tento předpoklad včetně rozměrů presbyteriální části je diskutabilní, neboť základy zde byly téměř zcela rozebrány (jak již bylo naznačeno výše) a na podloží se jevil jen tmavý suťový zásyp exploatačního zásahu.

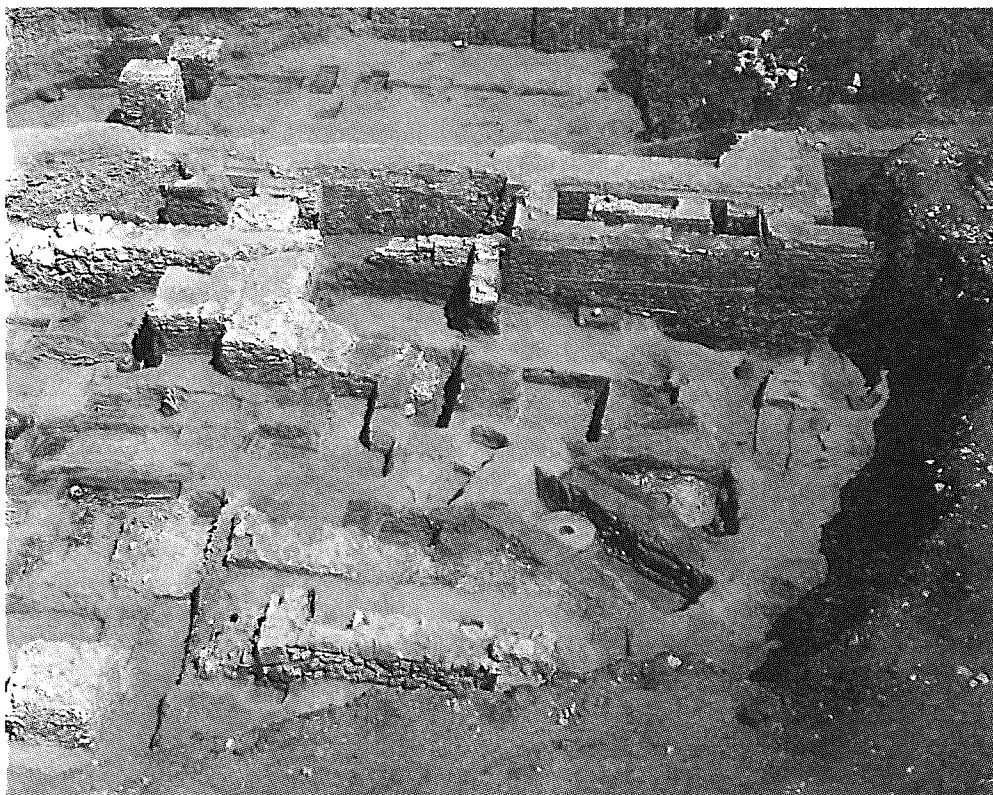
Základové zdivo kostela, postavené z lomového kamene – písčitého vápence, zalévaného kvalitní vápenatou maltou, bylo nejlépe dochováno v severní části stavby a to až do úrovně 1 m od písčitého podloží, přičemž šířka základu činila 0,9–1,1 m. V těchto místech se zřejmě zachoval i nepatrný zbytek nadzemního zdiva, které bylo z vnější strany o 0,2 až 0,3 m užší než zdivo základové.

Základy, směrem ke středu apsidy jak již bylo naznačeno výše, a de facto i celá jižní polovina stavby, byly rozebrány, částečně až pod úroveň písčitého podloží. Podle profilů sond lze soudit, že k vybírání kamene docházelo přibližně ve stejnou dobu, poměrně pozdě s ohledem na superpozici zásypu s hrobem, který obsahoval novověké nálezy. Stavba byla založena do základové rýhy hluboké 0,45–0,6 m do podloží, přičemž podzákladová pilotáž nebyla zjištěna. Spodní horizont tvořily kameny menších rozměrů kladené na sucho nebo proložené hlínou, o 0,2 metru výše nastupují již kameny objemnější a zhruba od úrovně podloží se projevují velké písčité vápence zalévané maltou.

Severně na vnější straně presbytáře popsaného kostela byly odkryty zbytky základů ve tvaru pravoúhlého nároží, stavěného z poměrně kvalitně pálených cihel o rozměrech 27×14×7 cm v kombinaci s mohutnými pískovcovými překlady. Cihel přibližně stejných rozměrů bylo použito při přestavbách kostelů koncem 15. stol. v Hustopečích a Kurdějově. Spodní úroveň popisovaného mělkého základu kočila 0,8 m nad podloží. Severní část zdiva byla recentně narušena právě v místech, kde bylo možno řešit vztah ke kamenným základům.

Stejnou stavební technikou s použitím tvarově, rozměrově a barevně podobných cihel byly postaveny čtyři zhruba čtvercové pilíře o hraně 1,1–1,3 m. Dva a dva pilíře byly budovány na spáru k obvodovému plášti kamenných základů v rozestupu 5,3 m, základová rýha se zahluhovala 0,2 až 0,3 m do podloží. Ve dvou případech byly zjištěny podobné pilíře na protilehlé straně, tedy uvnitř kostelní lodi, byly však téměř o polovinu užší, při zachování zhruba stejné hluboké základové spáry. Je možné předpokládat, že v neprozkoumané západní části kostela se nacházela ještě jedna dvojice základů pod opěrné pilíře, stojící vně i uvnitř chrámové stěny. Tyto pilíře pravděpodobně souvisejí s pozdější přestavbou původního kamenného kostela. S danou fází lze zřejmě spojovat i některé kostrové hroby odkryté v lodi kostela, v jejichž zásypu nebyla zjištěna kamenná suť.

Při výzkumu uvnitř lodi barokního kostela se na písčitém podloží postupně vyrýsoval pod několika vrstvami kostrových hrobů protáhlý objekt (č. 10). Jedná se o žlábek, probíhající ve směru východ–západ ve vzdálenosti 12 m rovnoběžně se severní stěnou kamenného kostela. Mísovitý žlábek s poměrně rovným dnem v hloubce 0,18 až 0,27 m do podloží dosahoval šířky 0,6 až 0,9 m. Výzkumem nebyly zjištěny žádné konstrukční prvky, pouze v zásypu se místy nacházely uhlíky. Západní část žlábků se obloukovitě stáčela směrem k jihu, kde však již zasahovala do profilu stavební jámy.

Břeclav - náměstí T. G. Masaryka
Celkový pohled na zkoumanou plochu

Petroarcheologické zhodnocení kamenného stavebního materiálu

Petrografickým výzkumem vzorků byly potvrzeny následující horninové typy (tab. 1, obr. 1):

1. Pískovce s kalcitickým tmelem
2. Písčité vápence
3. Oolitické vápence
4. Pískovce
5. Malty

Ojedinele byla též prokázána přítomnost čedičového tufu s písčitou příměsí (vz. č. 207) a valounu křemene (vz. č. 167).

Tab. 1. Zastoupení horninových typů v analyzovaném materiálu

HORNINOVÝ TYP	VZOREK Č. / POČET KS				CELKEM KS
Písčité vápence	64/4	101/3	104/5	169/1	19
	186/5	203/1			
Pískovce s kalcit. tmelem	64/3	95/1	104/2	169/2	16
	173/1	186/2	188/5		
Oolitické vápence	173/1	195/1	205/1		3
Pískovce	169/1	173/1	188/1	189/1	4
Malta	191	193	194	201	
	202	206	208	209	
	210				

Písčité vápence reprezentují jednu z nejrozšířenějších součástí studovaného kamenného materiálu zdiva. Jsou převážně bělavé až světle šedé, většinou bez zjiřitelné vrstevnatosti. Některé bývají měkké až rozpadavé, jiné se naopak vyznačují relativně značnou pevností. Jednotlivé vzorky obsahují téměř vždy zbytky schránek dírkovců a měkkýšů, svědčící podle údajů J. Štelcla, J. Tejkala (1961, 1963) o jejich brakickém charakteru a sarmatském stáří.

Druhové složení fauny je celkem konstantní, mění se početní poměr jednotlivých forem. Všeobecně zastoupeným a nejcharakterističtějším druhem je *Irus gregarius*, zatímco jen ojedinele se vyskytují *Maetra vitaliana eichwaldi*, popř. *Cerithium rubiginosum* (Štelcl, Tejkal 1963).

Popisované písčité vápence se vyznačují organodetrilitickou strukturou. Kromě organických zbytků skládají horninu rovněž zrnka kalcitu tvořící drobnozrnné agregáty, v nichž bývají navíc rozptýleny větší úlomky křemene a vzácnějšího kyselého plagioklasu, ojedinele též zrnka zeleně zbarveného turmalínu.

Pískovce s kalcitickým tmelem jsou makroskopicky jemnozrnné se šedavým až hnědavě zeleným zbarvením. Nápadná je jejich deskovitá vrstevnatost. Mocnost jednotlivých vrstev v řezech kolmých k plochám vrstevnatosti se pohybuje kolem 1,0–2,0 cm. Podle převládající velikosti součástí klasické složky (0,1–0,25 mm) patří uvedené pískovce do skupiny jemnozrnných psamitů s drobně až středně zrnitou psamitickou strukturou. Na plochách vrstevnatosti bývají často vyvinuty nápadně stříbřitě lesklé lupínky muskovitu.

Mikroskopicky lze v daných pískovcích rozlišit klastickou složku a tmel. Klastickou složku představuje křemen, kyselý plagioklas, K-živec, muskovit, mírně chloritizovaný biotyp a úlomky hornin (rohovce křemence a vzácnější prachové břidlice). Akcesoricky je zastoupena celá řada těžkých minerálů (apatit, granát, rutil, sillimanit, staurolit, titanit, turmalín a zirkon), přičemž jako typomorfní lze podle J. Štelcla, J. Tejkala (1961) označit minerální asociaci granát – rutil – staurolit – turmalín – zirkon. Tmel je kalcitický. Podle poměru ke klastické složce lze jeho strukturu označit ve smyslu výše uvedených autorů jako bazální.

Faunistické zbytky nejsou v popisovaných vzorcích zastoupeny buď vůbec, nebo jen ve formě velmi obtížně identifikovatelných mikrofosilií.

Oolitické vápence jsou světle šedé, žlutohnědé až okrově hnědé horniny s výraznou oolitickou strukturou. Některé vzorky jsou značně rozpadavé. Ooidy mají kulovitý nebo mírně sploštělý tvar a jejich velikost se pohybuje od 0,2 do 1,5 mm. Povrch ooidů je většinou hladký, jen výjimečně bývá mírně zdrsňelý. Centrem ooidů bývají často schránky dírkovců, kolem nichž dochází ke krystalizaci jemnozrnné až afanitické kalcitické hmoty, která se ukládá v četných koncentrických zónách kolem krystalizačního centra. Jen vzácně může být jádro ooidu tvořeno křemenem nebo živcem.

Z makrofauny v uvedených typech vápenců vysoce převládají úlomky schránek měkkýšů, obvykle pevně spojené s okolní horninou. Společenstva jsou druhově poměrně značně pestrá, avšak pro velmi nepříznivý stupeň zachování organických zbytků nelze podat jejich podrobnější a jednotnou charakteristiku. Převládají zejména malé formy, z mlžů především exempláře druhu *Ervilia dissita* a *Cardium vindobonense*. Velké druhy, jako *Irus gregarius dissitus* a *Mactra vitaliana eichwaldi*, jsou jen ojediněle (Štelcl, Tejkal 1961, 1963).

Pískovce představují jemnozrnné psamity s průměrnou velikostí zrna 0,1–0,2 mm. Mají světle hnědou barvu. Na povrchu zvětralých vzorků bývá patrná asi 2 mm mocná, hnědá až rezavě hnědá vrstvička, tvořená hydroxidy železa.

Mikroskopicky lze v hornině rozlišit klastickou složku a tmel. Klastickou složku tvoří hlavně nepravidelně omezená zrna křemene (30–40 %), vzácněji pak plagioklas (oligoklas až kyselý andezin), K-živec, muskovit, chloritizovaný biotit, a ojediněle úlomky hornin (kvarcity). V asociaci akcesorických minerálů vystupuje nejčastěji granát, zirkon a titanit. Vzácněji se mezi součástkami klastické složky vyskytují kruhové nebo oválné průřezy glaukonitu trávově zelené barvy o průměru velikosti kolem 0,1 mm.

Tmel skládá asi třetinu objemu horniny. Obsahuje limonit a jemnozrnný agregát, tvořený s největší pravděpodobností jílovými minerály. Podle poměru ke klastické složce má charakter tmelu pórového.

Čedičový tuf s písčitou příměsí byl v popisované horninové asociaci zastoupen pouze jedním vzorkem tmavě šedé až šedočerné barvy. Hornina má výrazně pórovitou texturu. Strukturu lze označit jako porfyrickou s hemikrystalickým charakterem základní hmoty.

Mikroskopicky je ve výbruse možno rozlišit porfyrické vyrostlice a základní hmotu. Hypautomorfně omezené vyrostlice představují přibližně 0,5 mm velké krystaly olivínu a větší jedinci klinopyrexenu, dosahující místy velikosti až 1,0 mm.

Podstatnou součástí popisovaného vzorku je písčítá klastická příměs reprezentovaná převážně ostrohrannými až zcela zaoblenými úlomky křemen o průměrné velikosti kolem 0,03 mm. Vzácně byla v klastické složce zjištěna i přítomnost horninových úlomků (prachovce, křemene).

Archeologické a petrografické závěry

Historii vývoje církevní architektury na břeclavském náměstí lze rekonstruovat na podkladě nálezové situace přibližně následovně. Vznik nejstaršího kostela je rámcově datován do poloviny 13. století, možná v souvislosti s lokací Břeclavi, která se z blíže nedefinovatelného důvodu nezdařila. Pro datování kostela je důležitý jednak fakt, že se zde dříve nepohřbívalo, jednak skutečnost, že v daném místě existovalo osídlení světského charakteru. Ve zkoumaných sídlištních objektech převažuje keramika, pro niž je charakteristický tuhový materiál, poměrně malá tvarová pestrost a absence výskytu výzdoby ozubeným kolečkem. Vzhledem k četným analogiím na jihomoravských nalezištích můžeme keramický soubor datovat především do 12. století (Unger 1984, 288–289).

Objevený kostel náleží ke skupině poměrně jednoduchých staveb větších rozměrů, jeho obvodové zdí bylo postaveno z lomového kamene na maltu, pálených cihel bylo použito až v následné přestavbě. U lodi předpokládáme původně plochý dřevěný strop. V odkrytém vnitřním prostoru nebyly objeveny žádné kúlové jamky. V archeologických nálezech se nedochovaly ani architektonické články nebo doklady pro řešení otázek zastřešení kostela (šindelová střecha?) či úpravy podlahy. Pouze hypoteticky možno uvažovat o místě vstupu popřípadě rozmístění oken, osvětlujících chrámový prostor.

Pro půdorysné členění stavby na loď, pravděpodobně chór a apsidu nacházíme nejbližší analogie u kostela v Příbiczích (Unger 1983, 314–320) a na zaniklé středověké osadě Narvice (Unger a kol. 1980). Oba kostely jsou rámcově datovány do 1. poloviny 13. stol. Do 13. stol. lze datovat i nově objevený břeclavský kostel, jehož existence nebyla dosud známá ani na základě rozboru písemných pramenů (Kordiovský 1992, 4–5). Ty v té době hovoří mimo jiné o nenaplněných snachách královny Konstancie Uherské o emancipaci dnešní Staré Břeclavi. Na druhé straně však nechala přestavět původní Břetislavův dřevěný hrad ve zděnou pevnost. Téměř 5 metrů široké zdí kruhové věže bylo zbudováno na dřevěném roštu podobnou stavební technikou jako popisovaný kostel, tj. lomový vápenec zaléváný maltou.

Koncem 15. stol. došlo k rekonstrukci kostela, chrámový prostor byl zaklenut a na severní straně apsidy postavena obdélná sakristie. Do jaké míry je možné druhou stavební fázi ztotožnit s kostelem sv. Filipa a Jakuba, který byl podle M. Zemka (1968, 104) zbořen v roce 1736, zůstává zatím diskutabilní.

Petrografické rozbory kamenného stavebního materiálu potvrdily, že horniny odkrytého základového zdiva jsou látkově zcela identické s horninami použitými v regionu jižní Moravy a na celé řadě významných archeologických lokalit. Jde hlavně o velkomoravská hradiště Mikulčice, Staré Město a Uh. Hradiště a Pohansko u Břeclavi (viz např. Štelcl, Tejkal 1961, 1963, 1963a, Štelcl 1971).

Vyjdeme-li z tohoto poznatku a z předpokladu výše uvedených autorů, je možné původ hornin využitých ve studovaném základovém zdivu analogicky spatřovat na jihozápadních svazích Bílých Karpat (pískovce, pískovce s kalcitickým tmelem, písčité vápence) a v sousedních okrajových částech Vídeňské pánve (oolitické vápence). Jejich hlavní těžební centrum lze klást s největší pravděpodobností do okolí Skalice, kde se uvedené horniny paleogenního a sarmatského stáří v hojné míře vyskytují.

Ojedinelý nález čedičového tufu s písčitou příměsí odpovídá obdobným horninovým typům vystupujícím na jižním Slovensku v oblasti tzv. slovenských neovulkanitů. Tyto horniny nesloužily jako vlastní stavební materiál, avšak byly s oblibou využívány jako přísady pro úpravu a zkvalitňování malty. Hodnocený vzorek čedičového tufu tak představuje pravděpodobně některý ze zbytků, které při výrobě malty nebyly použity.

Orientační chemické složení hlavních horninových typů zdiva a použitých malt je shrnuto v tab. 2 a 3. Zvláštní pozornost byla u jednotlivých vzorků věnována zejména podílu vápníků, hořčíků a železa, v případě malt pak i celkovému zastoupení křemíku.

Tab. 2. Kvantitativní chemické složení hlavních horninových typů zastoupených v kamenném stavebním materiálu zdiva odkrytého při výstavbě kostela na náměstí T. G. Masaryka v Břeclavi (P-173, P-189 = pískovce, PKT-64, PKT-188 = pískovce s kalcitickým tmelem, PV-186 = písčité vápenec, OV-195 = oolitický vápenec; PV-186, P-189, OV-195 = parciální silikátové analýzy)

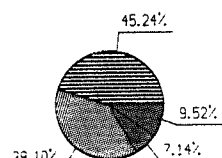
	P-173	P-189	PKT-64	PKT-188	PV-186	OV-195
SiO ₂	62,96	67,11	38,49	31,70	28,94	7,19
TiO ₂	0,13	–	0,21	0,18	–	–
Al ₂ O ₃	4,12	–	6,08	5,21	–	–
Fe ₂ O ₃	1,28	–	1,92	1,62	–	–
FeO	1,11	0,86	0,68	0,21	0,30	0,78
MnO	0,12	0,03	0,68	0,38	0,07	0,06
CaO	17,87	16,69	25,97	31,19	38,88	50,12
MgO	0,90	0,32	1,13	0,83	0,84	1,34
K ₂ O	0,79	–	1,16	1,14	–	–
Na ₂ O	1,06	–	1,29	1,56	–	–
Li ₂ O	st.	–	st.	st.	–	–
S	0,00	–	0,00	0,00	–	–
CO ₂	7,14	–	20,41	23,95	–	–
P ₂ O ₅	0,41	–	0,60	0,51	–	–
–H ₂ O	1,11	–	0,35	0,57	–	–
+H ₂ O	1,09	–	0,87	1,16	–	–
CELKEM	100,09	85,01	99,84	100,21	69,03	59,49

Tab. 3. Parciální chemické analýzy jednotlivých vzorků malt použitých při stavbě zdiva odkrytého na náměstí T. G. Masaryka v Břeclavi.

	M-191	M-194	M-202	M-208	M-209	M-210
SiO ₂	74,37	5,54	79,70	62,56	74,98	75,38
FeO	0,74	0,58	0,72	0,53	0,54	0,76
MnO	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
CaO	13,06	51,69	8,23	19,57	12,52	10,91
MgO	0,50	1,21	1,10	0,61	0,78	0,51
CELKEM	88,69	59,04	89,77	83,29	88,84	87,58

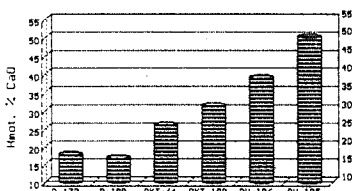
Z tabulek i připojených diagramů vyplývá příbuzný charakter analogických horninových typů, přítomných ve stavebním materiálu zdiva (viz např. obsahy CaO pískovců a pískovců s kalcitickým tmelem – obr. 2: korelace MgO pískovců, pískovců s kalcitickým tmelem a písčitých vápenců – obr. 3). Tato skutečnost umožňuje předpokládat, že použitý stavební materiál odpovídá svojí proveniencí jedné zdrojové oblasti, v níž se však pravděpodobně usazoval za lokálně odlišných podmínek (rozdílné obsahy železa u petrograficky analogických horninových typů – obr. 3).

Obdobné závěry lze konstatovat rovněž pro hodnocené malty, jejichž jednotlivé vzorky se vyznačují téměř shodným podílem křemíku, vápníku (obr. 4) a ekvivalentním zastoupením železa. Určitou výjimku v tomto směru představuje pouze vzorek M-194 charakteristický nápadně nízkým množstvím SiO₂ vázaným především na křemen tvořící podstatnou součást ostrůva malty a naopak výrazným obsahem CaO a MgO (obr. 4 a 5). Výjimečný charakter tohoto vzorku vyplývá i z jeho pozice v trojkomponentním diagramu CaO–FeO–MgO (obr. 6). Lze předpokládat, že převážná většina vzorků malt vznikla ve shodném časovém období za použití látkově obdobného materiálu. Výše zmíněná vyjímka (M-194) by mohla dokumentovat buď časově odlišnou etapu svého vzniku, nebo, což je pravděpodobnější, rozdílný účel použití jako stěnová vápenná malta. Malty ze zemních částí stavby se vyznačují poněkud odlišným chemickým složením majícím spíše odolávat agresivním účinkům spodních vod.

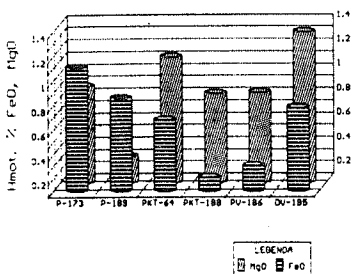
Obr. 1. Procentuální zastoupení hlavních horninových typů v analyzovaném materiálu

1 – písčité vápence
2 – pískovce s kalcitickým tmelem
3 – oolitické vápence
4 – pískovce

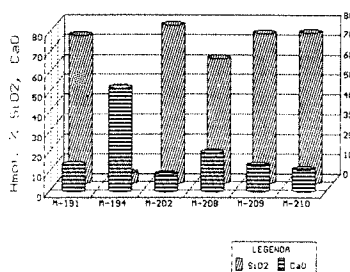
Obr. 2. Podíl CaO v hlavních horninových typech zdiva

Horninový typ (vzorek)

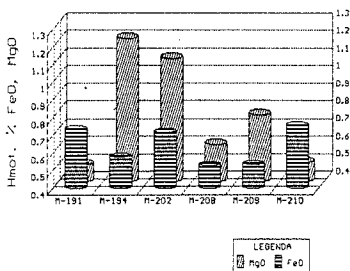
Obr. 3. Podíl FeO a MgO v hlavních horninových typech zdiva

Horninový typ (vzorek)

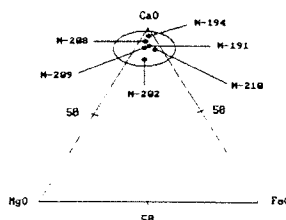
Obr. 4. Podíl SiO₂ a CaO v analyzovaných vzorcích malty

Vzorek č.

Obr. 5. Podíl FeO a MgO v analyzovaných vzorcích malty

Vzorek č.

Obr. 6. Korelační diagram CaO–FeO–MgO analyzovaných vzorků malt

Literatura

Břeclav dějiny města, Břeclav 1968

Klanicová E.-Peška J.: Archeologický výzkum na nám. T. G. Masaryka v Břeclavi, PV 1992, v tisku.

Kordiovský E., 1980: Mladohradištní objekt z Břeclavi, PV 1977, 81–82.

Kordiovský E., 1992: Břeclavský kostel, RegioM- Zpravodaj Regionálního muzea v Mikulově, 4–5.

Měřínský Z., 1981: Přehled dosavadního stavu výzkumu fortifikací 11. až počátku 16. století na Moravě a ve Slezsku (hradiska a hrady), *Archaeologica historica* 6, 147–197.

Novotný B., 1975: Moravské úděly a jejich raně feudální centra v 11.–13. století, *AR XXVII*, 516–527.

Skutil J., 1946: Moravské prehistorické výkopy a nálezy, *ČMMB* 33/1, 54, obr. 11.

Štelcl J., 1971: Kamenné památky velkomoravského Pohanska, Mikulov.

Štelcl J.-Trejkal J., 1961: Petrografický příspěvek k výzkumu velkomoravského hradiska Pohansko u Břeclavi. *Spisy přír. fak. UJEP, F9*, 1961/9, 427, Brno.

Štelcl J.-Tejkal J., 1963: Petrografické příspěvky k výzkumu velkomoravských hradišť Mikulčic a Pohanska, *Folia Fac. Sci. Nat. Univ. Purk. Brun., Geol.* 1, IV/1, Brno.

Štelcl J.-Tejkal J., 1963a: Petrografické příspěvky k archeologickému výzkumu velkomoravského hradiště Veligradu-Starého Města, *Folia Fac. Sci. Nat. Univ. Purk. Brun., Geol.* 3, IV/5, Brno.

Unger J. a kol., 1980: Pohořelice - Klášterka. Pravěké sídliště, slovanská osada a zaniklá středověká ves, *Studie AÚ ČSAV*, Praha

Unger J., 1983: Zjišťovací výzkum u románského kostela v Příbiczích (okr. Břeclav), *VVM XXXV*, 314–320.

Unger J., 1984: Základní horizonty keramiky 12.–15. stol. na soutoku Jihlavy a Svratky, okres Břeclav, *AR XXXVI/3*, 288–296.

Unger J., 1992: Slovo archeologie k počátkům církevní architektury na jižní Moravě. Okres Břeclav, *Jm* 28, sv. 31, 7–36.

Archäologen-Forschung am Stadtplatz T. G. Masaryk in Břeclav von Evženie Klanicová Regionalmuseum Mikulov von Jindřich Štelcl Naturwissenschaftliche Fakultät MU Brno

Den Frühbeleg der Besiedlung des Ortes, wo die Rettungsforschung in Zusammenhang mit der Aufbau der Kirche St. Wenzel erfolgt ist, stellen die Wohnortsobjekte des Jungburgstätte-Alters dar. Im 13. Jh. wurde am besagten Platz eine Kirche aufgebaut, sie hatte der einfache Grundriß, Chor und die halbkreisförmig geschlossene Apside. Zum Umbauen der Kirche und zur Gewölbung des Kirchenraumes kam es wahrscheinlich am Ende des 15. Jahrhunderts. Die Barockkirche stammt aus den Jahren 1753–1756. Um die Kirchen herum wurde mehr als 130 Skelettgräber oder deren Teile entdeckt, einige von denen enthielten Rosenkränze, Medaillons und andere Kleinigkeiten des eigenen Bedarfs.

Die petrographischen Analysen des Bausteinmaterials bestätigten, daß die bestehenden Gesteine mit den Funden der anderen nahen archäologischen Gebiete stofflich identisch sind. Der Ursprung der Gesteine wird an den südwestlichen Abhängen Weißer Karpaten und in den anliegenden Randgebieten des Wiener Beckens gesucht. Die chemische Analyse des Mörtels hat den fast gleichen Anteil von Silizium und Kalzium mit gleichwertiger Vertretung von Eisen nachgewiesen. Das deutet entweder ungefähr gleiche Zeit ihrer Entstehung, oder die Verwendung als Mörtel für Fundamente.